

УДК 339.172(477)

Карпенко Л. Ф.
*здобувач кафедри біржової діяльності
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

Karpenko L. F.
*Researcher Exchange Activity Department
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

FORMATION OF THE CONCEPT OF EXCHANGE TRADE IN UKRAINE

Анотація. Оскільки правовий статус, повноваження та взаємодія органів державної влади у сфері біржової торгівлі є необхідною умовою існування адміністративно-правової платформи для розвитку біржової справи країни, сучасний стан системи біржової діяльності потребує глибокого реформування. Участь у процесах розвитку біржових відносин повинні приймати як державні органи, так і організації, які здатні до саморегулювання. Тільки за цих умов можливе формування здорової платформи для розвитку біржової торгівлі в Україні.

Ключові слова: органи державного управління, біржова торгівля, біржовий ринок, нормативно-правові акти.

Вступ та постановка проблеми. Розвиток системи світової біржової торгівлі спонукає до рішучих дій для розвитку біржової торгівлі в нашій країні. Багато економістів та практиків біржовиків у своїх працях звертають увагу на актуальні проблеми в системі біржових відносин, але на сьогодні й досі не вироблено єдиного механізму функціонування біржової торгівлі. Проекти, розробки та рекомендації щодо вдосконалення діяльності бірж та біржового ринку, на жаль, не беруться до уваги взагалі або лише частково впро-

ваджуються. Важливу роль у процесі розвитку біржової торгівлі відіграє досвід розвинених країн світу, але економіка більшості таких країн попереду нашої системи, тому не можна стверджувати, що копіювання методик ведення біржової справи підходить для економічних умов нашої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями розробки та впровадження механізму управління суб'єктами біржової діяльності та процесами, пов'язаними з біржовою торгівлею, займаються такі вітчизняні вчені, як

А.І. Берляч [1], П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, Г.О. Шевченко [2], Л.В. Гарарук, А.Л. Коцур, Г.Г. Коцур [3], О.Ю. Минюк [4], С.М. Чистяков, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко [5].

Метою статті є розробка концептуальних підходів до формування концепції розвитку біржової торгівлі в Україні.

Результати дослідження. Наявна система органів влади та державного управління у сфері біржової торгівлі в Україні, на жаль, не забезпечує належним чином законодавче та адміністративно-правове поле. Протягом усього періоду еволюціонування біржової торгівлі в нашій країні так і не було створено єдиного регулятора у сфері біржової діяльності. Участь у біржовій діяльності приймали й приймають різні органи управління, розділяючи систему біржових відносин. Спираючись на досвід інших країн, що вийшли на високий рівень розвитку, доцільно звернути увагу на цілісність системи біржової торгівлі.

У нашій країні органи регулювання біржової діяльності можна розділити на три групи:

- 1) органи загальної компетенції;
- 2) органи спеціальної компетенції;
- 3) організації, які здатні до саморегулювання.

До державних органів загальної компетенції доцільно віднести Президента України, Кабінет Міністрів України та Верховну Раду України. До державних органів спеціальної компетенції – Міністерство фінансів України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Національний банк України, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, Державну службу з питань фінансового моніторингу України, Державний комітет з питань регулювання політики та підприємництва України.

До контролюючих та правозахисних органів відносяться Міністерство внутрішніх справ України, Генеральна прокуратура України, Служба безпеки України та судові органи.

Слід відмітити, що належне місце в системі органів управління та регулювання біржовою діяльністю організації, які здатні до саморегулювання, належить Національній асоціації бірж України та Союзу бірж України.

Відсутність єдиного державного органу управління біржовою діяльністю суттєво уповільнює розвиток біржової справи в Україні, а функції, що виконують органи державного управління, задовольняють потреби бірж у законодавчому та адміністративно-правових аспектах лише частково.

Протягом останніх десятиліть, коли Україна отримала статус незалежності, були спроби створити керівний апарат саме у сфері біржової діяльності, але відсутність підтримки з боку державних органів загальної компетенції сформувала стереотип другорядності відносно пропозицій, що час від часу вносяться науковцями та спеціалістами галузі.

Ми пропонуємо все ж таки повернутись до спроби реорганізації апарату державної влади щодо питань регулювання біржової діяльності.

Для ефективного функціонування бірж і біржових відносин пропонуємо:

- створити департамент розвитку біржової діяльності, що зможе регулювати питання, якими займаються державні органи віднесені нами до органів загальної та спеціальної компетенції;
- розробити структуру, положення, концепцію та державну програму, що повністю визначать фактори впливу та діяльності департаменту з розвитку біржової діяльності.

Після проведеної реорганізації система державних органів регулювання біржової діяльності в Україні, структурно матиме такий вигляд (див. рис. 1).

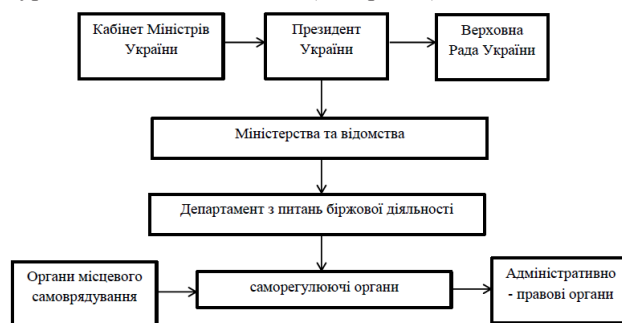

Рис. 1. Система державних органів регулювання біржової діяльності в Україні

Джерело: авторська розробка

Розглядаючи рис. 1, йдеться насамперед про створення державного органу, що виконуватиме ключові функції регулювання, контролю та розвитку всієї системи біржових відносин. Звичайно, без участі інших державних законотворчих, виконавчих та судових органів функціонування біржових відносин не можливе, але концентрація повноважень дасть можливість сформувати в майбутньому чіткий механізм управління. Новостворений орган керуватиметься Конституцією України, законами України, нормативно-правовими актами в галузі біржової діяльності. Підпорядковуватиметься Департаменту Кабінету Міністрів України. На Департамент з розвитку біржової діяльності будуть покладені певні завдання, виконання яких зможе забезпечити розвиток, контроль та регулювання біржового ринку та біржових відносин.

Отже, Департамент з розвитку біржової діяльності виконує такі функції:

- веде реєстр бірж та організацій, які здатні до саморегулювання у сфері біржової діяльності;
- розробляє і затверджує нормативні акти та положення для учасників товарного біржового ринку;
- контролює діяльність бірж і брокерських контор шляхом отримання звітності;
- надає ліцензії біржам на право займатися біржовою діяльністю;
- бере участь у підготовленні пропозицій до проектів програм розвитку біржової торгівлі та економічного розвитку країни;
- бере участь у підготовці заходів щодо регіонального розвитку біржових установ;
- затверджує звіти діяльності бірж і передає інформацію до Державної служби статистики України;
- здійснює заходи до запобігання маніпуляцій на біржовому ринку;
- затверджує форму біржових договорів;
- забезпечує доступ до публічної інформації стосовно діяльності бірж;
- співпрацює з органами, які здатні до саморегулювання, та органами місцевого самоврядування з питань біржової діяльності та торгівлі;
- розробляє та подає пропозиції до Кабінету Міністрів України щодо інноваційної діяльності у сфері біржових відносин;
- проводить дослідження кон'юнктури вітчизняного та зарубіжного ринку збуту;
- реалізує разом із науково-дослідними та освітніми установами науково-практичні інноваційні проекти;

- сприяє впровадженню сучасних технологій біржових торгів та інформаційно-комунікаційних технологій;
- сприяє наданню фінансових ресурсів, кредитів і дотацій для удачників біржової торгівлі;
- розглядає пропозиції щодо залучення інвестицій для розвитку біржової справи;
- здійснює моніторинг стану вітчизняного та світового біржового ринку;
- розробляє та впроваджує систему заходів щодо мінімізації ризиків пов'язаних з укладанням біржових угод;
- розробляє положення та стандарти зберігання біржових товарів на елеваторах та складських приміщеннях;
- формує методичне забезпечення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів у сфері біржової торгівлі;
- бере участь у програмах міжнародного співробітництва з питань біржової діяльності;

- визначає та контролює порядок акредитації учасників біржових торгів;
- накладає відповідні санкції у разі порушення законодавства у сфері біржової торгівлі.

Оптимальна структура Департаменту складається з восьми відділів, що забезпечуватимуть роботи ключового органу й виконуватимуть певні функції в межах своїх повноважень. На створені підрозділи будуть покладені завдання постійного моніторингу біржового ринку, формування пріоритетних напрямів розвитку та шляхів виходу на новий рівень біржових відносин.

У табл. 1 зображено основні функції відділів Департаменту з розвитку біржової діяльності.

Упровадження та реалізація вищенаведеної системи обов'язків розширить можливості біржового вітчизняного ринку, поліпшить умови функціонування системи біржової торгівлі, дасть можливість для збільшення кількості повно-

Таблиця 1

Функції відділів Департаменту з розвитку біржової діяльності

Назва відділу	Зміст функції
Відділ сертифікація та ліцензування учасників біржового ринку і біржових товарів	Здійснення та контроль процесу ліцензування та акредитації
Відділ розвитку державної політики біржових відносин	Реалізація внутрішньої та зовнішньої державної політики у сфері біржової торгівлі. Розробка проектів і прогнозів розвитку біржової діяльності
Відділ розробки стандартів біржових торгів	Організація і проведення експертизи додержання вимог стандартизації біржових відносин
Відділ боротьби з маніпуляціями та врегулювання конфліктів	Реагування та вживання заходів щодо порушень у процесі біржових відносин
Відділ інформаційного забезпечення	Забезпечення інформаційної взаємодії між суб'єктами, об'єктами біржових відносин, органами влади та громадськістю
Відділ маркетингу та міжнародного співробітництва	Комплексне вивчення ринку й розробка на основі його результатів довгострокових, середньострокових і короткострокових прогнозів споживчих потреб. Формування ефективних методів продажу й реклами. Організація й здійснення міжнародного співробітництва з органами та установами іноземних держав у сфері біржової діяльності
Навчально-освітній відділ	Аналіз стану та прогнозування розвитку освітнього середовища сфери біржової торгівлі. Удосконалення професійної кваліфікації спеціалістів, їх перепідготовка та атестація

Джерело: авторська розробка

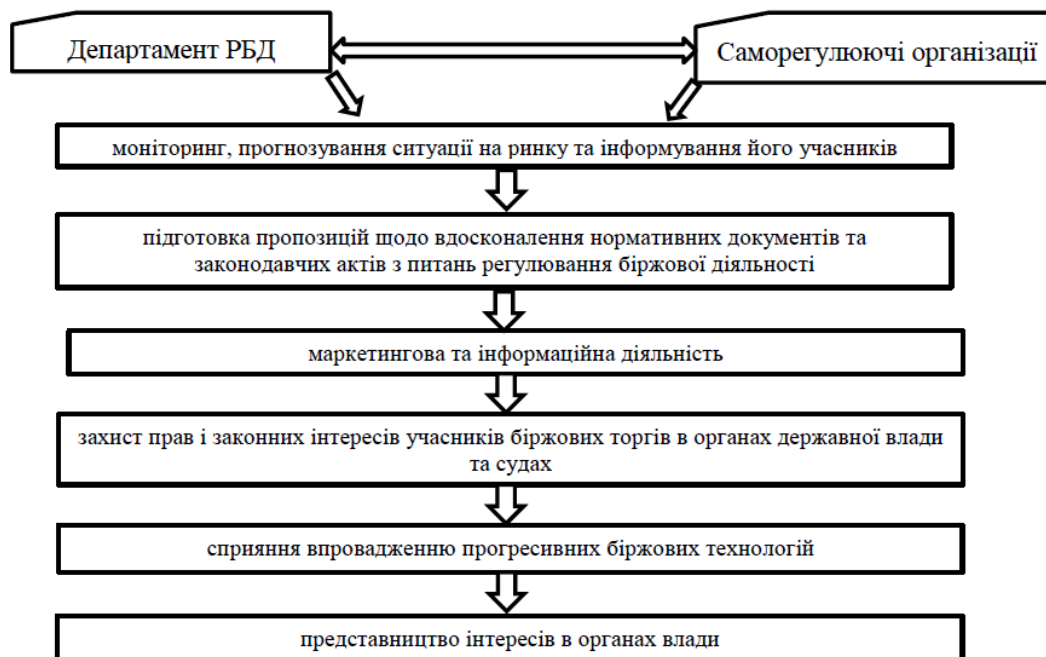

Рис. 2. Взаємодія органів, які здатні до саморегулювання, та Департаменту з питань розвитку біржової торгівлі

Джерело: авторська розробка

важень біржових інститутів, підвищить кваліфікаційний рівень персоналу, що входить до біржової системи, дасть змогу детально вивчити ресурсний потенціал країни та можливі шляхи зведення до мінімуму розповсюдження тіншової економіки, підвищить рівень продовольчої безпеки країни, зменшить відсоток ризиків, що виникають у процесі ведення біржових торгів та забезпечить виконання гарантійних умов для учасників біржових операцій.

Слід ще раз наголосити на значній ролі органів саморегулювання біржової діяльності, які беруть активну участь у функціонуванні біржового ринку та торгівлі. Законодавством України вони визначаються як комерційні неприбуткові організації, що не входять до системи державних органів управління. Для формування єдиного механізму регулювання біржової діяльності необхідна більш тісна взаємодія організацій, які здатні до саморегулювання, з новоствореним органом, що регулює. Це можливо за умови розподілу повноважень між органами, що відносяться до системи біржової діяльності.

Основною метою діяльності органів, які здатні до саморегулювання, має стати підвищення ефективності саме біржового товарного ринку шляхом реалізації економічних, технічних та організаційних заходів. Упровадження цих заходів повинно відбуватись за участі єдиного органу, що контролює, та організацій, які здатні до саморегулювання.

Необхідно надати більше прав та обов'язків організаціям, які здатні до саморегулювання, саме на регіональному рівні. Для постійного моніторингу, надання кваліфікаційної інформаційної та юридичної підтримки на місцях, тобто регіонах, областях і містах, необхідно збільшити кількість організацій, які здатні до саморегулювання. У своїй діяльності вони будуть керуватись нормативними актами та положеннями єдиного органу, що регулює, – Департаменту з питань розвитку біржової діяльності.

Мова не йде про жорсткий контроль, диктатуру чи спроби з боку держави тиску на організації, які здатні до саморегулювання, мова йде про тісну співпрацю для досягнення єдиних стратегічних цілей на благо країни. Схематично взаємодія органів, які здатні до саморегулювання, та Департаменту з питань розвитку біржової торгівлі зображена на рис. 2.

Для прикладу наведемо наступну проблему інформаційного забезпечення потенційних учасників біржових торгів, яка на сьогодні існує, або проблему отримання інформації або кваліфікованої консуль-

тації спеціалістів для вирішення тих чи інших спірних питань, що можуть виникати під час процедури купівлі чи продажу, укладання біржових угод, особливо ф'ючерсних угод та деривативів. Отримання дозволів та система акредитації й сертифікації потребує вдосконалення з боку часової орієнтації. У зв'язку з недостатнім оперативним отриманням тих чи інших послуг відсоток суб'єктів, що теоретично можуть брати участь у біржових операціях або, тих, що вже мали справу з біржами, бажає мати справу з тіншовими структурами чи організаціями на нелегальному ринку.

Говорячи про відсоткове співвідношення участі державних та недержавних органів управління та регулювання біржової діяльності, доцільно було б надати більшу частину повноважень єдиному органу, що регулює, а іншу – розподілити між вищими державними органами управління, організаціями, які здатні до саморегулювання, та місцевими органами управління (див. рис. 3).

Рис. 3. Відсоткове співвідношення розподілу повноважень серед органів управління

Джерело: авторська розробка

Висновки. Створення єдиного регулятора у сфері біржової діяльності сформує дієвий механізм забезпечення здійснення державою комплексних заходів упорядкування, стабілізації та ефективності функціонування біржового ринку й біржової торгівлі, а прийняття нових нормативних актів, які зможуть регламентувати заходи нагляду за біржовою діяльністю, формування вимог до біржових інститутів та розробка кваліфікаційних вимог єдиного зразка для управлінського та організаційного персоналу бірж, розширить можливості учасників біржових взаємовідносин.

Список використаних джерел:

1. Берлач А.І. Біржове право України: [навч. посібник] / А.І. Берлач. – К.: Університет «Україна», 2008. – 316 с.
2. Саблук П.Т. Товарні біржі в Україні: аналіз діяльності, законодавче поле, перспективи розвитку / П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, Г.О. Шевченко. – К.: Ін-т аграрної економіки УААН, 1997. – 427 с.
3. Гарарук Л.В. Біржова торгівля України в період нової економічної політики (1921–1929 рр.) / Л.В. Гарарук, А.Л. Коцур, Г.Г. Коцур. – К.; Чернівці: Книги – XXI, 2007. – 200 с.
4. Минюк О.Ю. Адміністративно-правове регулювання біржової діяльності в Україні в період 1703–1990 рр. / О.Ю. Минюк // Митна справа. – 2009. – № 2. – С. 87–92.
5. Державне регулювання економіки / [С.М. Чистяков, А.С. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін.]. – К.: КНЕУ, 2006. – 440 с.

Анотація. Поскольку правовой статус, полномочия и взаимодействие органов государственной власти в сфере биржевой торговли является необходимым условием существования административно-правовой платформы для развития биржевого дела страны, современное состояние системы биржевой деятельности нуждается в глубоком реформировании. Участие в процессах развития биржевых отношений должны принимать как государственные органы, так и саморегулируемые организации. Только при этих условиях возможно формирование здоровой платформы для развития биржевой торговли в Украине.

Ключевые слова: органы государственного управления, биржевая торговля, биржевой рынок, нормативно-правовые акты.

Summary. Because legal status, authority and interaction between them by public authorities in the field of stock trading is a necessary condition for the existence of administrative and legal platform for the exchange of affairs, the current state system of exchange needs fundamental reform. Participation in development of relations should take stock as public authorities and self-regulatory organizations. Only if the efforts of the possible formation of a healthy platform for the development of exchange trade in Ukraine.

Key words: public administration, stock trading, stock market normative and legal acts.